

VEEN, DRAS, MOERAS

ANNIE PROULX

VEEN, DRAS, MOERAS

*Het onderschatte belang van
veengebieden voor onze planeet*

Uit het Engels vertaald door Alexander van Kesteren

PUBLIEKE RUIMTE

DE GEUS

Oorspronkelijke titel *Fen, Bog & Swamp*, verschenen in 2022 bij Scribner, een imprint van Simon & Schuster, Inc., New York

Oorspronkelijke tekst © Dead Line, Ltd. 2022

Nederlandse vertaling © Alexander van Kesteren en De Geus BV, Amsterdam 2022

Omslagontwerp Kaftwerk | Janine Hendriks

ISBN 978 90 445 4752 8

NUR 320

Dit bescheiden boek is opgedragen aan de inwoners van Ecuador, die ervoor zorgden dat hun land als eerste ter wereld rechten voor natuurlijke ecosystemen in de grondwet heeft opgenomen. De recente rechterlijke uitspraak dat Los Cedros, het nevelwoud in de Andes, tegen de mijnbouwbedrijven moet worden beschermd, betekent een mijlpaal voor de wereld.

WAAROM LAAGVENEN, HOOGVENEN EN BROEKLANDEN?

Anvankelijk waren deze pagina's bedoeld als een persoonlijk essay dat mij aan een groter inzicht moest helpen in de draslanden die zo nauw samenhangen met de klimaatcrisis. Aangezien daarover bibliotheken zijn volgeschreven, besloot ik me te concentreren op de bijzondere draslanden waarin het veen wordt gevormd dat de broeikasgassen CO₂ en methaan vasthoudt. Ik focuste me op de laagvenen, hoogvenen en broeklanden en hoe de mens zich daar in de loop van de eeuwen toe heeft verhouden. Dat essay groeide van lieverlee uit tot dit bescheiden boek. Ik ben geen wetenschapper en veel van de teksten die ik tegenkwam waren geschreven in een vakjargon dat ik hier zo veel mogelijk heb proberen te vermijden. Ik heb namelijk een donkerbruin vermoeden dat dergelijk ondoor-

dringbaar taalgebruik een belangrijke oorzaak is van het moeizame huwelijk tussen de wetenschap en de gewone lezer.

Je hebt mensen die er dol op zijn om op onwaarschijnlijke plekken en in oude boeken te speuren naar ideeën en hun verbanden. Ik ben er zo een. Duikt er op een bladzijde een vreemd idee of zonderlinge zin op en wordt een onzichtbaar verband gesuggereerd, dan is mijn fascinatie gewekt. Vergelijk het met de spinnenwebben vol dauwdruppels die je op een mistige zomerochtend ziet hangen tussen stengels en stelen, tussen een boom en de grond, een tak en een blad. Naarmate de zon de aarde verwarmt verdwijnen de druppels en vervluchtigt de illusie dat de hele wereld wordt samengehouden door die ragfijne draden van het spinnenweb.

LAAGVEEN: Laagveen is drasland waarin veen wordt gevormd en dat ten minste deels wordt gevoed door water dat in contact is geweest met mineraalrijke grond, zoals rivieren en beken die van hogergelegen plekken toestromen. Dankzij dat mineraalrijke water kunnen riet en slijkgrassen gedijen. Laagveenwateren zijn vaak diep.

HOOGVEEN: Hoogveen is drasland waarin veenvorming plaatsvindt en waarbij de waterbron – regenval – niet in contact is geweest met mineraalrijke gronden. Dankzij het mineraalarme water groeien er veenmossen (sphagnum). In het hoogveen zijn de wateren doorgaans minder diep dan in het laagveen.

BROEKLAND: Een broekland is een mineraalrijk drasland waarin veen wordt gevormd en dat wordt gedomineerd door bomen en struikgewas. De wateren zijn vaak minder diep dan in het laag- en hoogveen.

Voor de definities en verklaringen van de processen in het drasland vertrouwde ik op William J. Mitsch, James G. Gosselink, *Wetlands*, 2015, vijfde editie (Wiley).

1. UITWAAIERENDE GEDACHTEN OVER DRASLANDEN

Ik geloof dat de tijd waarin je wordt geboren een grote invloed uitoefent op de manier waarop je kijkt naar de verhouding tussen de mens en de natuurlijke wereld. Zelf ben ik in 1935 geboren in het destijds nog altijd landelijke oosten van Connecticut. Mijn beide ouders stamden af van 17de-eeuwse kolonisten. In 1935 was het twee generaties geleden dat hun families hun onafhankelijke boerenbedrijf verruilden voor het werk in de textielfabriek. In die tijd worstelden ze met de modernere overgang van de textielfabriek naar kantoorbanen en de middenklasse. Toch hielden beide families nog kippen en een koe. In mijn moeders familie waren veel meubelmakers en kunstenaars. Stuk voor stuk waren dat natuurkenners die weet hadden van de gewoonten en habitats van vogels, insecten en amfibie-

en. Ze kenden de naam van elke wilde bloem en boom en wisten waarvoor je zijn hout het best kon gebruiken. De familie had een kampeerplek aan het Quinebaugmeer, waar mijn neefjes, nichtjes en ik leerden zwemmen. Ze hadden eerbied voor mossige, stille bossen en ervoeren telkens opnieuw opwinding bij het zien van de haviken die in de lente noordwaarts trokken. Mijn vroegste herinnering is die van het zonlicht dat tussen de bladeren door schemert terwijl ik onder een boom te slapen ben gelegd. Dankzij deze familie die leefde in precies dat decennium kreeg ik een inkijkje in de oneindige complexiteit van de natuurlijke wereld. Ik heb mijn wortels in een kindertijd waarin de herkenning van een sassafrasstruik aan zijn wantvormige bladeren voelde alsof je een vriend aan de bosrand tegenkwam. Ik dacht dat ik iets wist van de wereld.

Naarmate ik ouder werd, veel las en reisde, leerde ik dat de jaren dertig van de 20ste eeuw bij uitstek een periode was geweest van weerzinwekkend menselijk handelen binnen samenlevingen die zichzelf als 'beschaafd' beschouwden. Het waren jaren van economische neergang, van een wereldwijde depressie en massale armoede, ernstige aanhoudende droogte, straffen concentratiekampen, dictators, hevige nationalistische demagogie, wreedheden begaan tegen etnische minderheden, ontbossing, lynchpartijen, gangsters en zwarthandel. In naam van de immer voortjagende Vooruitgang beroofden de westerse landen zowel hun eigen territoria als die van andere landen van grondstoffen, hout, vis en wilde dieren. Ze bouwden dammen

en legden draslanden droog. Het was in dit decennium dat in de broeklanden van het zuiden van de vs de grote ivoorsnavelspecht uitstierf. Rivierbeddingen werden door overheden en ondernemers ingedamd en rechtgetrokken. Ze verstikten de kustlijn met steenhopen, bliezen stukken berg op en groeven diepe mijnen. Ze verontreinigden de lucht. En toch lijkt de start van mijn leven halverwege dit beruchte decennium, dat deel uitmaakte van een groter tijds kader dat weleens het 'psychozoïcum' is genoemd, nu iets van een andere wereld, van een tijdreis ver weg.¹ Tegenwoordig kan ik die periode zien als de voorbode van de vreselijkheden van vandaag de dag. Maar in 1938 was ik drie en wist ik niets van moorddadige dictators, noch van triomfantelijke woekeraars die ongerepte natuur verwoestten, noch van pandemieën, opstanden en giftig demagogische politiek.

De besloten landelijke wereld van mijn jeugd wemelde van het onbekende en verrassende. Op een dag leidde mijn moeder me via bessenstruiken naar een onverwacht broekland, waar ze van een stukje droog land de sprong maakte naar eerst de ene en toen de andere pol. Ik probeerde haar te volgen. Ik wist een instabiele kluit te bereiken en keek in het water. Iets roerde zich in een fletse wolk van modder. Mijn moeders arm ging in een beschrijvende halve boog omhoog en omlaag. De volgende pol lag echter ver weg en tussen de grasstengels hingen de zigzagvormige draden van een web met daarin een geelzwarte wesp spin.² Zou ik de sprong wagen, dan belandde ik ofwel in het sinistere

water ofwel in de armen van de spin. En dus zette ik een keel op en droeg mijn moeder me terug naar een plek waar we weer vaste grond onder de voeten hadden. We vervolgden onze tocht langs de rand en waar mogelijk naar het centrum van het broekland, langs dode boomknoesten die werden bewaakt door tierende vogels, en omzoomde poeltjes met waterlelies waarvan geen parfumeur de doezelige geur ooit heeft weten na te bootsen. Tussen de stelen en het riet waren duizenden spinnenwebdraden geregen, vastgemaakt aan halfverzonken boomstronken; overal tuurden kikkers met hun uitpuilende ogen over de randen van plompenbladeren; verderop zochten niet nader geïdentificeerde wezens ritselend hun schuilplaats op. Het was tegelijkertijd beangstigend en opwindend. Op deze zo volslagen onbekende en vreemde plek had ik mijn eerste ervaring van het geografische Andere, mijn eerste sensatie van het betreden van *terra incognita*. De Poolse kunstenaar annex schrijver Bruno Schulz ving dat gevoel toen hij schreef: 'In onze kindertijd verwerven we de beelden die voor ons van doorslaggevende betekenis zullen zijn. Ze fungeren als die draden van de oplossing waarin de betekenis van de wereld zich voor ons uitkristalliseert.'³ Voor mij is deze bewering heel erg waar. Ik hoop dat ze ook waar was voor Schulz en dat zijn laatste gedachte uitging naar zo'n gouden beeld uit zijn kindertijd. Misschien naar die zacht glanzende nacht in *De kaneelwinkels* waar de verteller, een kind, in het maanlicht door de stad dwaalt. Maar waarschijnlijker zag hij dat beeld voor zich dat hem zijn hele leven had achtervolgd, van

‘een taxi, met een vouwdak en felle koplampen, die opdook uit een nachtelijk bos’ toen hij viel.⁴

De herinnering aan die moerasspin zou me altijd bijblijven. Jaren later hoorde ik dat het best eens zo zou kunnen zijn dat de zigzagvormige middenlijn of het *stabilimentum* in de webben van wielwebspinnen dient ter versterking, en zodoende het web beschermt tegen de rampzalige blunders van vliegende vogels. Sommigen menen dat het prooien kan aantrekken, aangezien het stabilimentum bestaat uit een glanzend wit, niet-plakkerig zijdedraad dat UV-stralen reflecteert die door zowel vogels als insecten kunnen worden gezien, maar volgens een onderzoek in *Behavioral Ecology* zorgen ‘stabilimenta’ voor een afname in de weitas van spinnen met bijna 30 procent. Anderen opperden, ietwat vergezocht misschien, dat ze dankzij een camouflage-effect een grote kleurrijke spin tegen roofdieren beschermden. Ook wordt wel eens gedacht dat spinnen zo hun overvloedige zijde kwijt kunnen, aangezien de zijdeklieren eerst leeg moeten zijn voordat het proces om meer zijde te maken kan beginnen. Weer een andere mogelijkheid, waar inderdaad enige aanwijzingen voor bestaan, wil dat vrouwelijke spinnen stabilimenta maken om mannetjes aan te trekken. Hoe dan ook is het enige waar niemand meer geloof aan hecht die oorspronkelijke gedachte dat een stabilimentum het web daadwerkelijk stabiliteit verleent. Kortom: we weten niet waarom sommige spinnen die zigzaglijnen in hun web weven, net zomin als we weten wanneer de volgende natuur-ramp ons zal treffen.